

Theaterschap eist Vakmanschap

Grolsch
bier

Vakmanschap is meesterschap

20, 21 juni, Amsterdam, Stadsschouwburg, 19.30 uur

Volksbühne, Berlin DDR Die Bauern

Heiner Müller

Fritz Marquardt _____ regie
Irene Böhme - Hasso von
Lenski - Berndt Renne _____ medewerkers
Pieter Hein _____ toneelbeeld
Jörg Herrmann _____ medewerker
Heidi Brambach
Pieter Hein
Henning Schaller a.g. _____ kostuums
Karlheinz Janowski _____ inspicieënt
Helga Giesen _____ souffleuse
Siegfried Müller _____ geluid
Bärbel Horn _____ plastieken

Pauze na de 6de scène en na de 11de scène

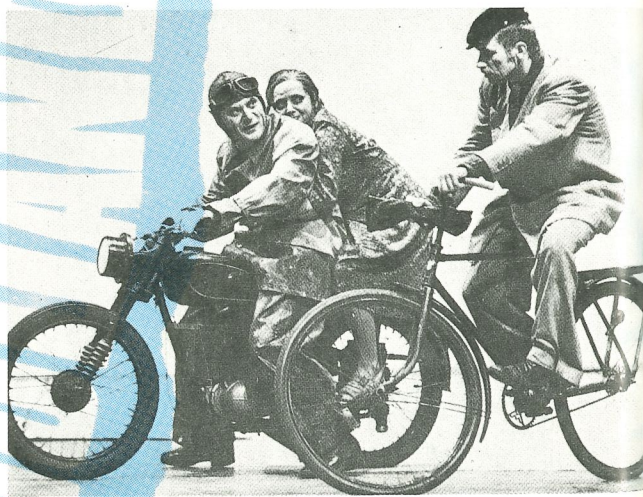
In de dorpskroeg. Beutler met boerendochter Schmilka (scène 6)

Rolbezetting:

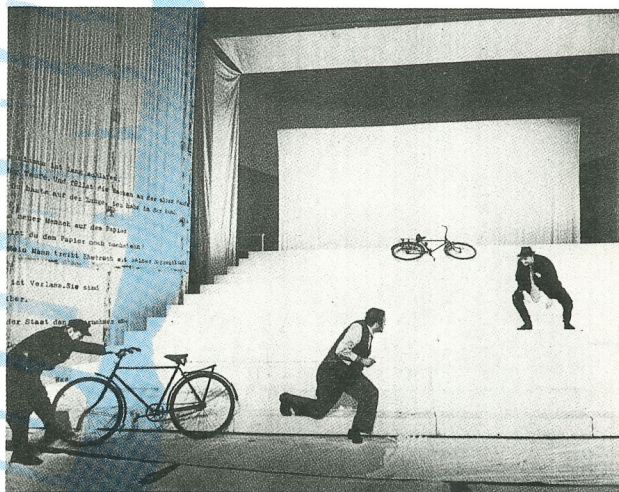
Günter Junghans	Beutler
Hermann Beyer	Flint
Jürgen Holtz	Rammler
Werner Tietze	Kaffka
Karl-Heinz Liefers	Rapp
Henry Hübchen	Accordeonbespeler
Gerhard Klisch	Boer met handkar
Erich Brauer	Boer
Klaus Brasch a.g.	Hitler
Henry Hübchen	Friedrich II
Jürgen Rothert	Ketzer
Winfried Wagner	Erfasser
Winfried Glatzeder	Treiber
Wilfried Ortman	Henne
Klaus Mertens	Senkpiel
Dieter Montag	Fondrak
Heide Kipp	Niet
Rosemarie Bärhold	Beutlern
Henry Hübchen	Siegfried
Carl-Hermann Risse	Vluchteling
Klaus Brasch a.g.	Heinz
Eckhard Bogda	Jonge boer
Wolfgang Sasse	Oude boer

Werner Senftleben	Politieagent
Walfriede Schmitt	Schmulka
Jürgen Rothert	Een oude man
Gisela Morgen	Een oude vrouw
Michael Gwisdek	Boer met pet
Helmut Strassburger	Krüger
Berko Acker	1e bestuurder
Bodo Krämer	2e bestuurder
Harald Warmbrunn	Sieber
Harry Merkel	Simoneit
Ruth Glöss	Flinte 1
Gabriele Gysi	Flinte 2
Werner Tietze	Partijsekretaris
Gisela Rubbel	Dikke vrouw
Karl-Heinz Liefers	Jonge man
Karin Ugowski	Boerin
Wolfgang Lohse	Een Christen
Willi Lautenbach	1e boer
Gerhard Klisch	2e boer
Arthur Schulz	3e boer
Joachim Tomaszewsky	Pastoor
Jürgen Gosch a.g.	Distriktscommissaris
Susanne Düllmann	Treibern
Berndt Renne	Arbeider

De dikke vrouw en de partijsekretaris op de motor en Flint op de fiets.
Ieder bedrijft op zijn eigen wijze de politiek (scène 7).

De burgemeester, de vluchteling en de politieagent (scène 5).

Die Bauern

Het stuk Die Bauern is al eens eerder gespeeld op 30 september 1961, enige weken na de bouw van de Berlijnse Muur. Het werd toen opgevoerd door studenten van de Economische Hogeschool van Berlijn-Karlshorst. Het stuk had toen nog de titel: Die Umsiedlerin oder das Leben auf dem Lande. Het behandelde thema's uit het verhaal van Anna Seghers: Die Umsiedlerin. Vanwege het weinig verhullende karakter en de opruiende toon werd het toen echter snel van het programma afgevoerd. Het stuk kan nu wel gespeeld worden omdat het een periode beschrijft, die weliswaar zijn moeilijkheden kende, maar die toch inmiddels behoort tot het roemrijke verleden van de DDR.

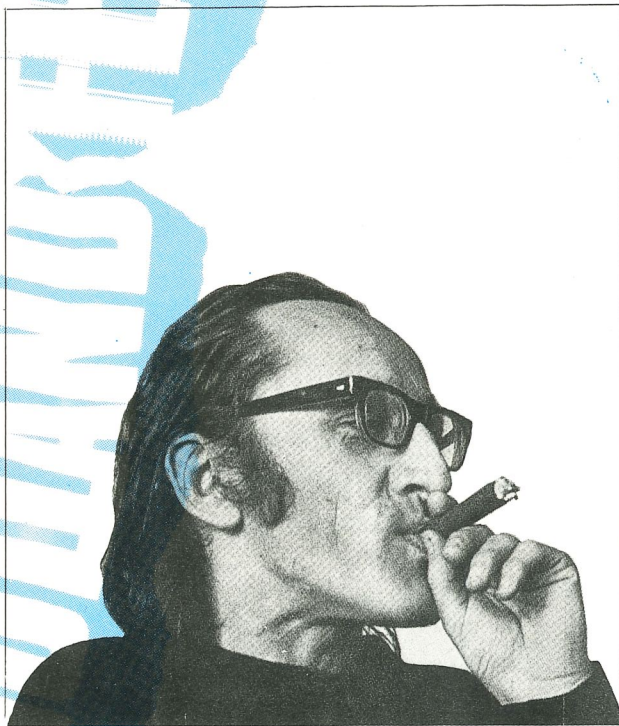

Heiner Müller

Geboren in 1929 in Eppendorf (Sachsen). Maakte in 1945 nog de Rijksarbeidsdienst mee. Na 1945 werkzaam in het Landratsamt in Waren (Mecklenburg); daarna werkzaam in de journalistiek. 1954/55 wetenschappelijk medewerker bij de Duitse schrijversbond. Daarna redakteur bij het maandblad 'Junge Kunst'. 1958/59 medewerker aan het Maxim Gorki Theater Berlijn. 1959 Heinrich-Mann-prijs (samen met Inge Müller). Woont als free-lance schrijver in Berlijn.

Stukken van Heiner Müller

Lohndrucker 1956 (P: 1958)
Korrektur 1957/58 (P: 1958)
Klettwitzer Bericht 1957/58 (nooit gedrukt of opgevoerd)
Traktor 1955/61 (P: 1975)
Die Bauern 1964 (Bewerking van Die Umsiedlerin 1956/61) (P: 1976)
Bau 1963/64 (nooit opgevoerd)
Philoktet 1958/66 (P: 1968)
Herakles 5 1964 (P: 1974)
Zement 1972 (P: 1973)
Die Schlacht 1951 en 1974 (P: 1975)
Germania Tod in Berlin 1976

Heiner Müller

Toneel in de DDR

Bertolt Brecht stierf in 1956, maar wordt nog altijd beschouwd als de belangrijkste toneelvernieuwer van het na-oorlogse Duitsland. Toch heeft hij in de periode dat hij aan het Theater am Schiffbauerdamm verbonden was weinig belangrijk nieuw werk meer aan zijn oeuvre toegevoegd (Kleines Organon für das Theater, 1948, en Die Tage der Commune, 1948-49). Brecht hield zich hoofdzakelijk bezig met onderzoek en experimenten, waarbij hij zichzelf en zijn theorieën constant kritisch onder de loep nam. Aan het eind van zijn leven prefereerde hij zelfs de term 'dialektisch theater' boven het door hem zo geliefde 'episch theater'.

Hoewel dit tijdperk al meer dan twintig jaar achter ons ligt, zijn toneel maken en Brecht in de DDR nog altijd onlosmakelijk met elkaar verbonden. Niet geheel ten onrechte, want de erfenis van de meester is jarenlang als in een reliekschrijn bewaakt en geëxploiteerd door zijn erfgenamen.

Het theater in de DDR heeft lange tijd pas op de plaats gemaakt. Oorzaak: ideologische strengheid, die nodig werd geacht bij de opbouw van een socialistische staat. Het beroemde Berliner Ensemble werd bijna een museumgezelschap en het Deutsches Theater, waar Brecht tot 1954 aan verbonden was, sloeg een zeer traditionele weg in.

De Volksbühne

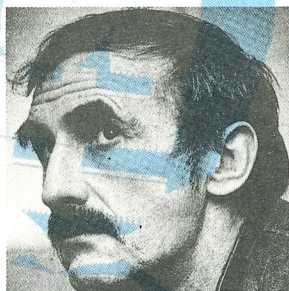
De Volksbühne werd opgericht in 1914. Toen het oorspronkelijke theater werd gebouwd, was het de bedoeling dat het een gebouw voor de massa zou worden. De arbeiders brachten het benodigde kapitaal bijeen en het is ook een tijdlang een theater voor het volk geweest. Hier werkten Reinhardt, Piscator, Busch en Toller. In de jaren dertig, toen het maken van kritisch theater een steeds hachelijker zaak werd, raakte de Volksbühne in de versukkeling. Het werd een amusementstheater en zou dat blijven tot het tijdens de oorlog gebombardeerd werd.

In 1954 kon het herbouwde theater weer geopend worden. Maar de tijden van weleer leken voorgoed voorbij. Pas in 1969 toen Benno Besson vast aan de Volksbühne verbonden raakte, werd met nieuw elan toneel gemaakt. Bij de eerste regie van Besson werden tijdens de finale van de première de parketrijen met publiek en al het toneel opgedragen, met als bijpassende tekst: 'Nimmt in Besitz nun euer Eigentum'. Vooral op de kritische toneelmakers, die zoals Besson het vak nog bij Brecht geleerd hadden, bleek de Volksbühne grote aantrekkingskracht uit te oefenen. Zo kwamen Marquardt, Karge en Langhoff en, als huisschrijver, de van Brechtiaanse principes doordrongen Heiner Müller de gelederen versterken.

Voor het eerst sinds het overlijden van Brecht ontstond er een echt socialistisch volkstheater. Via voorzichtige democratisering en overleg in kleine eenheden, werd de weg gebaad naar een vernieuwing van het ensemble. De Volksbühne stelt zich ten doel de ontwikkeling van het gezelschap te koppelen aan de opbouw van het publiek. Het gaat hierbij vooral om de functie van het theater binnen een socialistische staat: het persoonlijk initiatief van de mensen steeds op nieuwe wijze te stimuleren. Juist in een socialistische staat ligt de inertie steeds op de loer. Het gevaar van een te grote georganiseerdheid doodt de persoonlijke inzet.

Fritz Marquardt

Van boerenafkomst; tijdens de laatste jaren van de oorlog, na dienstweigering voor de nazi's, opgepakt door de Russen en als krijgsgevangene naar Siberië gebracht. Het verblijf daar leert hem veel over de nazi's. Als hij in 1947 terugkeert naar het boerenbedrijf is hij een fel communist. In 1950 wordt hij uitgekozen voor de zgn. Arbeiter und Bauern Fakultät. In 1953 gaat hij filosofie studeren. Uit deze tijd stamt zijn interesse in het theater. Hij voelt echter niets voor een leven tussen de boeken en wordt metselaar. Na enige tijd gaat hij met arbeiders toneel maken. Maar na een jaar werd ontdekt dat er een filosoof liep te metselen. Dat werd niet geaccepteerd, daarvoor had hij de opleiding niet gekregen. Na een baan als redacteur bij Theater der Zeit, wordt hij bij de Volksbühne gevraagd als dramaturg. Dat doet hij tot 1963. Daarna werkt hij als chef-dramaturg in Mecklenburg en gaat weer theater maken met arbeiders. Van '65 tot '69 is hij speldocent aan de Filmhochschule en in '69 treedt hij toe tot de artistieke leiding van de Volksbühne.

Fritz Marquardt

Dr. Fritz Rödel, intendant Volksbühne, over Die Bauern:

In 'Die Bauern' worden revolutionaire gebeurtenissen op het platteland, van de landhervormingen tot aan de socialistische hervorming van de landbouw in de DDR getoond; zij omvatten het historische tijdperk van 1945 tot 1960.

Müller schreef het stuk tussen 1956 en 1961, dus in een tijd, waarin deze gebeurtenissen in de realiteit werden afgerond. Hij gebruikt vooral materiaal uit de eerste fasen van deze grote sociale ommekeer: Sedert het neerslaan van de revolutionaire boerenbewegingen in de Grote Duitse Boerenoorlog van 1524/25, door de feodale reactie, had de maatschappelijke ontwikkeling in Duitsland een grote boog om de dorpen gemaakt. Eigenlijk heersten er in 1945 in wezen nog dezelfde economische afhankelijkheid en sociale onderdrukking als aan het einde van de feodale middeleeuwen.

Met de landhervorming in de toenmalige Sowjet-bezettingzone werd in 1945 de burgerlijk-democratische ontwikkeling op het land in een paar jaar voltrokken en — ongeveer van 1952 tot 1960 — werd de socialistische hervorming van de landbouw gerealiseerd.

Müllers stuk is geen kroniek of zelfs maar een documentaire van deze gebeurtenissen op het land. Hij is vooral geïnteresseerd in het menselijk gedrag tijdens revolutionaire processen. Hij confronteert de realistische maatschappelijke omwenteling met de verwachtingen van het communisme: de grote omwentelingen, die moeten afrekenen met een eeuwenlange onderdrukking der boeren en het gewend zijn aan de oude klassen- en onderdrukkingsstructuren, worden gemeten aan de toekomstverwachtingen van een klassenloze maatschappij. Daarmee heeft dit stuk een zeggingskracht die ver boven de voorgestelde gebeurtenissen uit gaat. Belangrijk hierbij is nog de aanduiding dat het hierbij gaat om een nieuw soort toneelstuk: men vindt er geen door het stuk bepaalde individuen, aan wier ontwikkeling en verandering de fabel is gebonden. Men zou eerder van collectieve protagonisten kunnen spreken, van groepen personen die met elkaar door hun sociale positie en bewustzijn in relatie staan. Het stuk gaat schijnbaar over alledaagse dingen, maar de auteur werkt met voorbeeldige poëzie, hij laat zijn personen, zoals de grote helden van Shakespeare, in verzen spreken.

Het zal voor het Nederlandse publiek zeker niet altijd even gemakkelijk zijn de tekst te volgen, omdat Müller in dit stuk veranderingen van de spreektaal tot en met tijdgebonden jargon poëtisch bewaart. Het is echter te hopen dat de grote lijn van het stuk, de

historische beschrijving van recente gebeurtenissen uit de DDR-geschiedenis, ook voor het tegenwoordige publiek nog iets betekent.

In de dorpskroeg.

Ulbrichts tien geboden van de socialistische moraal (1958)

- 1 Gij zult de internationale solidariteit van de arbeidersklasse en het proletariaat eren en de vriendschap en verbondenheid tussen alle socialistische landen nastreven;
- 2 Gij zult van uw vaderland houden en altijd bereid zijn de arbeiders en Boeren Staat met al uw kracht te verdedigen;
- 3 Gij zult de exploitatie van de ene mens door de andere mens helpen te elimineren;
- 4 Gij zult er naar streven het goede te doen voor het socialisme, want het leidt tot een beter leven voor alle leden van de arbeidersklasse;
- 5 Gij zult handelen in een geest van kameraadschappelijke koöperatie en onderlinge hulp in de opbouw van het socialisme en het kollektief respekteren en haar kritiek ter harte nemen;
- 6 Gij zult het bezit van het volk beschermen en helpen te vermeerderen;
- 7 Gij zult er naar streven de produktiviteit te verbeteren, spaarzaam te zijn en sober en de socialistische arbeidsdiscipline te versterken;
- 8 Gij zult uw kinderen opvoeden in de geest van socialisme en vrede en hen helpen goed opgevoede, gezonde en sterke mensen te worden naar lichaam en geest;
- 9 Gij zult rein en fatsoenlijk leven en uw familie respecteren;
- 10 Gij zult solidair zijn met die volken die vechten voor hun vrijheid en strijden voor de verdediging van hun nationale onafhankelijkheid.

Die Bauern

- 1 Herfst 1946. Op het veld. Een boer met een handkar, waarop stenen liggen om een grens te markeren. Een boer met een bord: 'Jonkerland in boerenland'.
- 2 Herfst 1948. Nevelige ochtend. Een onderkomen landarbeiderskeet. Ervoor staat de nieuwbakken boer Ketzer en kijkt naar de lucht.
- 3 Herfst 1948. De keuken van Beutler, de tegenwoordige burgemeester, vroeger melker.
- 4 Herfst 1948. De kamer van Niet in het huis van Beutler.
- 5 Zomer 1949. Dorpsstraat. Heinz, met het blauwe hemd aan van de nieuwe organisatie plant een wegwijzer met M.A.S. (Machine uitleen station).
- 6 Zomer 1949. Dorpskroeg. Avond.
- 7 Herfst 1949. Buitenweg van het dorp naar de stad. Van verschillende kanten komen op: de SED districtssecretaris op een motorfiets en Flint op een fiets. Verder Flinte I te voet (SED = Socialistische Eenheidspartij van Duitsland).
- 8 Herfst 1949. Weide, avond. Weide, nacht.
- 9 Herfst 1949. Weide, dag. Niet en een boerin halen wasgoed van de lijn.
- 10 Herfst 1949. Dorpsstraat. Zondag vroeg in de middag. Een traktorbestuurder ligt bedronken langs de weg te snurken. Een boer struikelt over hem.
- 11 Herfst 1949. Nacht, open veld. De boer meet met een stok de diepte van de voren op, de traktorbestuurder rookt.
- 12 Zomer 1950. Dorpskroeg. Heinz en Siegfried brengen een spandoek aan met als tekst: 'Voorwaarts aan het Communisme'.
- 13 Zomer 1950. Morgen. Landarbeiderskeet van Ketzer.
- 14 Lente 1960. Poort naar het erf van Treiber.

Projectie 1975

Waar is de morgen die wij gisteren zagen

*De vroege vogel zingt de ganse nacht
In rode mantel gaat de morgen door
de dauw die schijnt door deze gang van bloed*

Ik lees wat ik drie, vijf, twintig jaar geleden geschreven heb als de tekst van een dode schrijver, uit een tijd toen een dood nog in het vers paste. De moordenaars zijn ermee opgehouden hun slachtoffers te scanderen. Ik herinner me mijn eerste poging een stuk te schrijven. De tekst is in de naoorlogse chaos verloren gegaan. Het begon ermee, dat de (jeugdige) held voor de spiegel stond en trachtte uit te vinden, welke route de wormen door zijn vlees zouden nemen. Aan het eind stond hij in de kelder en sneed zijn vader open. In het tijdperk van Orestes en Elektra, dat aan de horizon daagt, zal Oedipus een komedie zijn.

Heiner Müller

Uit: Die Umsiedlerin, Berlijn, 1975.
Vertaling: Gerrit Bussink, De Revisor III, 4, pag. 46.

Bij dit programmaboekje hoort een handig opberghoesje dat nog veel meer informatie geeft over 'Toneel' in het Holland Festival 1978.

Dit hoesje is **gratis** in dit theater te verkrijgen.
Let op de aanduiding: Hier gratis programmahoesje.
